

Breddade stigar för friluftslivet

En studie om covidpandemins inverkan på användningen av friluftsområden och planering av framtida friluftslandskap i Sverige

Annie Westerlund

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitekturprogrammet

Alnarp 2024

Breddade stigar för friluftslivet. En studie om covidpandemins inverkan på användningen av friluftsområden och planering av framtida friluftslandskap i Sverige

Future paths of outdoor recreation. A study on the impact of the covid-19 pandemic on the use of outdoor recreation areas and future planning of outdoor recreation landscapes in Sweden

Annie Westerlund

Handledare:	Anna Peterson, Sveriges lantbruksuniversitet, intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Anders Larsson, Sveriges lantbruksuniversitet, intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod:	EX0845
Program/utbildning:	Landskapsarkitekturprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2024
Omslagsbild:	Dalby Söderskog, foto av författaren
Figurer:	Framställda av författaren
Nyckelord:	Covid-19, folkhälsa, friluftsplanering, pandemi

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Intuitionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Covidpandemin förändrade många människors vardag och fritid genom restriktioner och allmänna råd som ett sätt att begränsa smittspridningen. Sverige etablerade till skillnad från många andra länder inte någon total nedstängning av samhället men införde bland annat olika typer av social distansering. Möten i grupp och inomhus ansågs inte vara säkert och de som hade möjlighet rekommenderades att arbeta hemifrån. Med begränsade möjligheter till sociala aktiviteter och en ökad hemmavistelse sökte sig fler människor ut i naturen. Friluftsliv och naturvistelse har både fysiska och psykiska hälsofördelar och bidrar därav till folkhälsan och samhällsekonomiska besparingar. Studien behandlar covidpandemins inverkan på användningen av friluftsområden och hur lärdomar kring de konsekvenser och användartrender som uppstod kan användas vid planering av framtida friluftslandskap i Sverige. Detta genom en litteraturstudie samt kontakt med kommuner runt om i landet. Resultatet av studien visade att användningen av friluftsområden ökade under pandemin. Det framkom även att nya användare hittade ut och att nya aktiviteter tog plats i friluftsområdena. Den ökade användningen ledde till ett högt besöksstryck i vissa områden vilket medförde trängsel och ökad nedskräpning. Trängseln fick vana användare att söka sig till nya områden och personer i riskgrupp undvek att vistas i populära friluftsområden. Resultatet visar även på naturvistelsens roll för återhämtning och som socialt rum under kris, samt närheten och tillgänglighetens betydelse. Efter pandemin verkar användningen ha minskat igen men är fortfarande högre än innan pandemin. Vid diskussion av konsekvenser och lärdomar efter pandemin och framåt framkom friluftslivets betydelse för friskvård, vikten av informationsspridning och medborgardialog samt en varierad nivå av tillgänglighet. Alla grupper har inte samma behov och önskemål i friluftslandskapet vilket ställer krav på planering för fler och mer varierade områden. Investeringar i friluftsområden kommer vara lönsamt ur ett folkhälsoperspektiv oavsett om samhället är krisdrabbat eller inte.

Nyckelord: Covid-19, folkhälsa, friluftsplanering, pandemi

Abstract

The restrictions that were introduced during the Covid-19 pandemic changed many people's everyday life. Unlike many other countries, Sweden did not enforce a total lockdown of society but established different kinds of social distancing. Meetings in groups and indoors were not considered safe and those who had the opportunity were advised to work from home. With limited opportunities for social activities and an increased stay-at-home, more people sought out nature. Nature-based outdoor recreation has both physical and psychological health benefits and thereby contributes to public health and economic sustainability. This study aimed to answer how the Covid-19 pandemic affected the use of outdoor recreation areas and how the consequences and user trends that arose can be used in future planning of outdoor recreation landscapes in Sweden. This study consists of a literature study and contact with several Swedish municipalities. The result of the study showed that the use of outdoor recreation areas increased during the pandemic. It also emerged that new users appeared and that new activities took place in the outdoor recreation areas. The increased use led to crowded areas and increased littering. The crowding caused more experienced users to seek out new areas, while people in risk groups avoided staying in popular outdoor recreation areas. The results also showed the restorative and social benefits of using outdoor recreation areas. It also highlighted the importance of proximity and accessibility. After the pandemic, the user trend seems to have decreased again but is still higher than prior to the pandemic. When discussing consequences and lessons learned after the pandemic, an increased understanding of nature-based recreation's health benefits, the importance of distributing information, citizen dialogue, as well as a varied level of accessibility emerged. Not all groups have the same needs and wishes in the outdoor recreation landscapes, which requires planning for both additional and a wider variety of areas. Investments in outdoor recreation areas will be profitable from a public health perspective before, during and after future societal crises.

Keywords: Nature-based recreation, covid-19, public health, outdoor recreation planning, pandemic

Innehållsförteckning

1.	Inledning	7
1.1	Bakgrund.....	7
1.1.1	Covid-19 och förändrade levnadsvanor.....	7
1.1.2	Friluftsliv och folkhälsa.....	8
1.1.3	Globala perspektiv och friluftslivets förutsättningar	9
1.1.4	Miljöpsykologiska perspektiv vid utformning av naturmiljöer.....	10
1.2	Syfte	10
1.3	Mål	11
1.4	Frågeställningar	11
1.5	Metod och material	11
1.5.1	Litteraturstudie	11
1.5.2	Mailkontakt och intervju	12
1.6	Metoddiskussion	14
1.7	Avgränsningar	15
1.7.1	Definitioner av begrepp.....	15
1.8	Läsanvisningar	15
2.	Användningen av friluftsområden under covidpandemin och dess konsekvenser	16
3.	Användning av friluftsområden efter covidpandemin	21
4.	Diskussion kring framtida behov och planering av friluftsområden.....	22
4.1	Framtida forskning och slutsatser	25
	Referenser.....	27
4.2	Skriftliga referenser	27
4.3	Muntliga referenser	30
4.4	Mailkontakt	30
4.5	Figurförteckning	31

Tack

1. Inledning

Under våren 2020 begränsade covidpandemin många samhällsfunktioner och aktiviteter, vilket förändrade förutsättningarna för många människors vardag och fritid. Möjligheten att träffas och utöva fritidsintressen i större sällskap eller inomhus var inte längre ett säkert alternativ, vilket fick människor att söka sig ut i naturen i större utsträckning. När social distansering och möten utomhus blev normen sattes friluftsområdets kapacitet på prov. Det svenska friluftslivet fick en mer aktiv och betydande roll för befolkningen och utemiljön tvingades att fylla nya funktioner och användningsområden. Frågan om hur friluftslandskap ska planeras och utformas för att möta användarnas behov och önskemål är av stor vikt för att få människor att vilja vistas och röra sig i naturen. Oavsett om samhället är krisdrabbat eller inte så kommer friluftslivet vara en del av att bibehålla en god folkhälsa utifrån både fysiska och psykiska aspekter. Covidpandemin fick ut fler människor i skog och mark men belyste även de utmaningar som friluftsplanningen behöver hantera och ta hänsyn till. Studerandet av dessa samband kan bidra till gynnandet av ett fortsatt aktivt friluftsliv hos Sveriges befolkning.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Covid-19 och förändrade levnadsvanor

Den 30 januari 2020 utlyste World Health Organisation (WHO) internationellt hälsonödläge till följd av covid-19 och under våren registrerades det första fallet av sjukdomen i Sverige (Nationalencyklopedin u.å.). Folkhälsomyndigheten gick i mars samma år ut med restriktioner för att minska smittspridningen och den första förordningen som trädde i kraft begränsade antalet vid allmänna sammankomster till 500 personer. I april 2020 utfärdades särskilda råd riktade till privatpersoner och verksamheter som bland annat inkluderade att hålla avstånd, undvika nya nära kontakter och stanna hemma vid minsta symptom på sjukdom (Nationalencyklopedin u.å.). Restriktionerna ledde till förändrade levnadsvanor för hela landets befolkning och många individers vardagliga aktiviteter påverkades (Folkhälsomyndigheten 2021). Arbetsförhållanden förändrades för många genom

permittering från arbetet eller arbetslöshet och andra blev rekommenderade att arbeta hemifrån vilket ledde till en ökad isolering i hemmet (Andersson et al. 2021; Folkhälsomyndigheten 2021). Det uppstod även konsekvenser för människors fritid i form av nedstängda mötesplatser och inställda fritidsaktiviteter vilket i sin tur kan ha bidragit till det ökade stillasittandet som dokumenterades under covidpandemin (Folkhälsomyndigheten 2021). Olika former av föreningsarbete, biobesök och inomhusträning är exempel på aktiviteter som människor ägnat sig mindre åt under perioden (Andersson et al. 2021). Andelen personer som upplevde att fritidsaktiviteter inte kunnat utövas i önskvärd mängd minskade under 2021 jämfört med 2018 (Naturvårdsverket 2023a). Detta kan sammanfattas som en ökad mängd fritid men begränsat antal aktiviteter att ägna sig åt. I uppföljningen av målen för friluftslivspolitikerna beskrivs avsaknaden av tid som det största hindret för utövandet av friluftsliv (Naturvårdsverket 2023a).

1.1.2 Friluftsliv och folkhälsa

Friluftsliv är ett brett begrepp som innefattar möten mellan människor och natur där associationerna varierar eftersom upplevelsen som uppstår i naturmötet är individuell och skapar olika värden för olika människor (Naturvårdsverket 2023b). Kulturdepartementet definierade begreppet på följande sätt: "*Med friluftsliv avses i förordningen vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling.* (1999, s. 15). De senaste hundra åren har människors kontakt med naturen minskat drastiskt och friluftslivet spelar idag en stor roll i förståelsen för miljön och allt levande. (Naturvårdsverket 2023c). Drygt var tredje person i Sverige är idag friluftslivsaktiv på sin fritid och vistas i skog och mark minst en gång i veckan (SCB 2023). Den svenska allemansrätten utgör en unik förutsättning för friluftsliv genom exempelvis bär- och svampplockning och stor rörelsefrihet även i privatägd mark. Även Norge, Finland och Island har haft en likartad utveckling av allemansrätt, men omfattningen varierar mellan länderna (Naturvårdsverket, 2023d).

Naturvistelse och friluftsliv har positiva effekter på både den psykiska och fysiska hälsan, vilket i sin tur resulterar i förbättrad folkhälsa och stora samhällsekonomiska besparingar (Folkhälsomyndigheten 2024; Naturvårdsverket 2023c). Regelbunden vistelse i naturen kan bland annat öka återhämtningsförmågan, förmågan att hantera stress, öka koncentrationsförmågan, förbättra den kognitiva utvecklingen samt minska risken för depression (Folkhälsomyndigheten 2024). Tack vare de positiva effekterna på samhället och individ fastställdes 2012 tio mål för friluftslivspolitikens utveckling som sedan dess har utvärderats löpande (Kulturutskottet 2022). Vid uppföljningen som

publicerades 2023 bedöms målet om *Friluftsliv för god folkhälsa*, ha en positiv utveckling medan målet *Tillgång till natur för friluftsliv*, ha en neutral utveckling (Naturvårdsverket 2023a). I en sammanställning gjord av Folkhälsomyndigheten beskrivs en ökad ojämlikhet relaterat till folkhälsan mellan olika samhällsgrupper i spåren av pandemin (Folkhälsomyndigheten 2021). Rapporten pekar på att grupper som redan hade en förhöjd risk för ohälsa innan pandemin drabbades hårdast och att ojämlikheter relaterat till hälsa kan komma att förstärkas till följd av pandemins konsekvenser. Rapporten beskriver även prioriteringen och stärkandet av hälsofrämjande och förebyggande arbete som ytterst viktigt för att minska dessa ojämlikheter och behålla en god folkhälsa (Folkhälsomyndigheten 2021).

1.1.3 Globala perspektiv och friluftslivets förutsättningar

För att begränsa smittspridningen införde många länder *lockdown* vilket innebar en juridiskt tvingande nedstängning av skolor och verksamheter samt att befolkningen beordrades att inte lämna hemmet. Andra åtgärder som infördes var bland annat nattligt utegångsförbud och krav på bärandet av munskydd (Nationalencyklopedin u.å.). I studier om covid-19-pandemins effekter på naturbaserad rekreation globalt sett har landets grad av nedstängning haft en inverkan på resultaten. I en polsk studie av skogsvistelse innan jämfört med under pandemin kunde en kraftig minskning i besöksantal utläsas under perioder med omfattande restriktioner såsom tillträdesförbud (Ciesielski et al. 2023). När restriktionerna var mindre omfattande sågs istället en ökning av besökare i stadsnära skogar (Ciesielski et al. 2022). Vid undersökning av vandringsleders användning i Irland under 2020 jämfört med 2019 kunde en ökad användning utläsas (Power, Lambe & Murphy 2023). Ökningen av besökare kan även ses i amerikanska studier där rekreativa vistelser i nationalskogar under pandemin undersökts (Ferguson et al. 2022). I en annan amerikansk studie kunde en minskning av både naturbaserade aktiviteter och subjektivt välmående under pandemin utläsas (Beall et al. 2022). Resultatet visade även att gruppen som fortsatt utöva naturbaserade aktiviteter under pandemin upplevde mindre nedgångar av välmående (Beall et al. 2022). Sveriges strategi under covid-19 skiljde sig globalt sett genom att i större utsträckning bygga på att människor frivilligt följde myndigheternas rekommendationer. Detta på grund av att Sveriges lagstiftning inte är förenlig med delvis eller total nedstängning av samhället (Nationalencyklopedin u.å.).

1.1.4 Miljöpsykologiska perspektiv vid utformning av naturmiljöer

Människors förmåga att rikta sin uppmärksamhet är begränsad vilket gör att ett överflöd av intryck kan leda till utmattning. Utmattning kan visa sig genom koncentrationssvårigheter, irritabilitet, trötthet och impulsivitet (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998). Rörelse genom naturområden är en gynnsam aktivitet för återhämtning från utmattning. Aktiviteter som inte kräver riktad koncentration utan som istället föds ur fascination och spänning är enklare att utföra. Detta kan bestå av att samla ved till en lägereld, upptäcka en skog, klättra eller paddla kanot. Vistelse i rofyllda och ostörda naturmiljöer kan möjliggöra passiva aktiviteter såsom att lyssna på vinden eller titta på höstlöv (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998).

Behovet av att på olika sätt komma bort från källan till den mentala utmattningen kan vara betydande för återhämtningen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998). Kunskapen om människors preferenser är därför viktig vid planering och förvaltning av naturmiljöer. Omgivningens läsbarhet, komplexitet och mystik har alla en inverkan på hur bekväm besökaren känner sig. Människor tenderar att vara mycket känsliga för tecken på att andra har vistats på platsen tidigare. Tecken på mänsklig närvaro såsom gångar och bänkar kan vara betryggande samtidigt som barriärer och stängsel kan uppfattas som begränsande (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998). Stigar och gångvägar genom naturområden möjliggör naturupplevelser på nära håll genom både observation och utforskande. För att hjälpa besökare att förstå sammanhanget och navigera i området kan skyltar och kartor komplettera stigar och vägar. Visuellt tillgång genom god sikt vid gångvägar kan påverka den upplevda tryggheten och öka besökarens självförtroende vid utforskandet av nya områden (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998).

1.2 Syfte

Syftet med arbetet är att bidra till att gynna friluftslivet samt att planera och utveckla framtida friluftslandskap i Sverige.

1.3 Mål

Mot bakgrund av friluftslivets positiva inverkan på folkhälsan är målet med arbetet att undersöka covidpandemins effekt på människors friluftsvanor för att kunna utläsa behov och insatser inför framtida planering av friluftsområden i Sverige. Detta genom att redogöra för hur användningen av friluftsområden förändrades under och efter covidpandemin och vilka konsekvenser och trender som kan utläsas ur den förändrade användningen.

1.4 Frågeställningar

Hur påverkades användningen av friluftsområden under och efter covidpandemin?

Vilka konsekvenser och lärdomar kan utläsas av den förändrade användningen och hur kan de bidra till framtida planering för friluftslivets fortsatta utövande?

1.5 Metod och material

1.5.1 Litteraturstudie

Litteraturstudien är baserad på vetenskapliga artiklar, rapporter, statistik och undersökningar som behandlar covidpandemins inverkan på friluftslivet. Materialet som valts ut har innefattat användning, nya aktiviteter, samt konsekvenser och problem som uppstått till följd av covidpandemin. Studierna som använts har främst bestått av enkät- och intervjuundersökningar där allmänhet och förvaltare har delat sina upplevelser och observationer. Arbetet fokuserar på människors friluftsvanor i Sverige och har därför utgått främst från svensk forskning och undersökningar. Studier gjorda i andra nordiska länder med liknande friluftslivskultur och allemansrätt har också använts för att bredda perspektivet och jämföra trender.

Databaserna Scopus, Web of Science, PubMed och Google Scholar har använts vid sökning efter relevant litteratur. Sökorden har bestått av olika kombinationer av covid, pandemi och friluftsliv på både svenska och engelska. Exempel: (covid* AND "outdoor recreation" OR friluftsliv*). Till arbetet har även statistik och rapporter från myndigheter såsom SCB, Folkhälsomyndigheten, Naturvårdsverket och Sveriges Riksdag används. Detta material har kunnat bidra med ett helhetsperspektiv och övergripande utveckling inom ämnet.

1.5.2 Mailkontakt och intervju

Val av metod

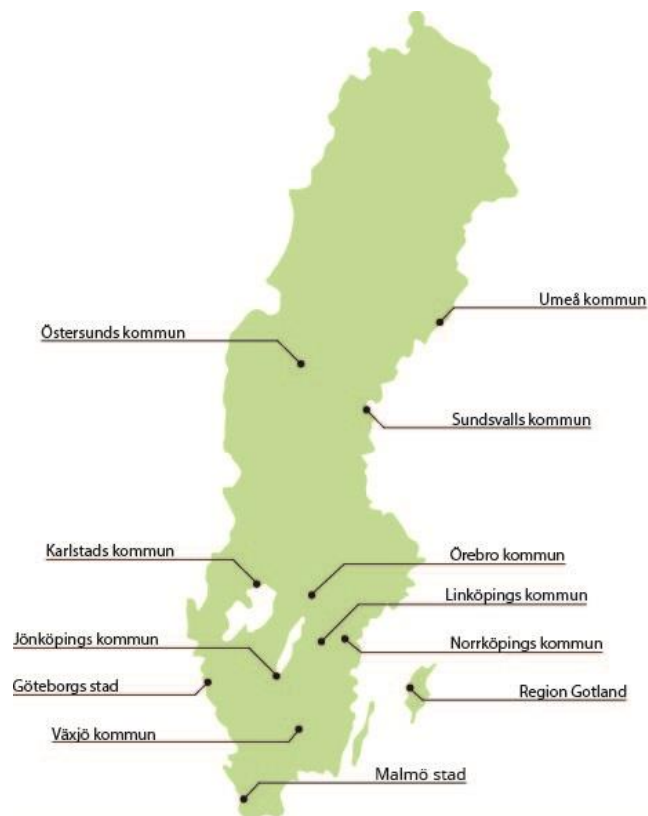
Eftersom covidpandemin skedde så nyligen kunde inte litteraturen bidra med nutida erfarenheter och reflektioner kring dess inverkan på friluftslivet. För att få en bild av trender och mönster gällande användningen av friluftsområden samt lärdomar inför framtida planering kontaktades 20 kommuner via mail runt om i landet. Mailkontakten med kommunerna utgjorde en länk till de som har närmare kontakt med användarna samt ansvarar för och förvaltar friluftsområdena i landet. Det gav även möjlighet att kontakta människor med stor geografisk spridning. Kontakten användes för att få en överblick av kommunernas erfarenheter och observationer baserat på bland annat upplevt besöksstryck, felanmälningar och förvaltning. För att ge kommunerna möjlighet att berätta fritt inom ramen för ämnet användes öppna frågor i mailutskicken. Eftersom svaren mottas i skriftlig form är de direkt klara för analys vilket gjorde processen mindre tidskrävande (Kvale & Brinkmann 1997).

Genomförande

Frågorna formulerades med arbetets frågeställningar som utgångspunkt och ämnade att rama in covidpandemins inverkan i kronologisk ordning.

- Vilka förändringar i användningen av friluftsområden kunde ni utläsa i kommunen under covidpandemin?
- Vilka skillnader upplever ni i användningen av friluftsområden under covidpandemin jämfört med idag?
- Vilka lärdomar tar ni med er från pandemiåren inför framtida planering och förvaltning av friluftsområden i kommunen?

Mail med en kort presentation av arbetet och frågor skickades till 20 kommuner runtom i landet för att få en geografisk spridning på svaren. Spridningen baserades på befolkningsfördelningen i landet och innefattade städer i både inland och kust, samt slättlandskap och skogslandskap. Svar mottogs från Malmö, Växjö, Visby, Jönköping, Göteborg, Linköping, Norrköping, Örebro, Karlstad, Sundsvall, Östersund och Umeå (se figur 1). Tolv av tjugo (60 %) kommuner återkopplade med svar på frågorna.

Figur 1: Sverigekarta som beskriver den geografiska spridningen på de medverkande kommunerna.

Utskicket mailades till kommunernas informationsavdelningar och mottagaren uppmanades att vidarebefordra mailet till ansvarig eller sakkunnig gällande kommunens friluftsområden. Utskicket innehöll även en fråga om godkännande kring användandet av den sakkunniges namn och titel i arbetet vilket alla förutom en kommun godkände. Denna kommun godkände användandet av namn senare efter att ha fått granska svarmaterialet i sitt sammanhang via mail vilket efterfrågades i det första svaret. De som svarade på mailutskicket hade varierade yrkestitlar men var alla involverade eller ansvariga för friluftsområden i kommunerna. Friluftsutvecklare, enhetschef för friluftsliv och idrottsanläggningar, friluftssamordnare, fritidskonsulent, friluftsstrateg och landskapsingenjör var några av respondenternas yrkestitlar. Materialet som mottogs från mailkontakten med kommunerna tematiserades sedan för att skapa en överblick och identifiera trender inför användandet av informationen i resultatet. Sammanställningen utgick från följande teman: Upplevt besöksstryck, konsekvenser och insatser på grund av besöksstrycket, nya aktiviteter och förändrad användning samt lärdomar inför framtida planering och förvaltning.

Efter att mailsvar mottagits erbjöd Jonas Pihl, sakkunnig i idrott- och friluftsförhållanden vid Linköpings kommun, att ta ett samtal för att diskutera frågorna närmare.

Erbjudandet resulterade i en halvtimme lång semistrukturerad intervju som genomfördes via Google Meet. Den semistrukturerade intervjun ger intervjupersonen stor frihet i utformandet av sina svar samtidigt som att frågorna inte behöver ställas i en viss ordning (Bryman 2018). Eftersom Pihl redan hade blivit introducerad till ämnet och frågorna via mail hade han i förväg kontaktat kollegor på miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen för ytterligare perspektiv och information inför intervjun. För att enklare kunna återkomma till det som sades under samtalet spelades det in efter godkännande. Anteckningar fördes även parallellt under mötet för att enklare kunna leda samtalet. Efter sammanställning av anteckningar från intervjun fick Pihl granska materialet via mail och återkopplade sedan med ett godkännande.

1.6 Metoddiskussion

Användningen av mailutskick gav möjlighet att samla in information med stor geografisk spridning på kort tid vilket var gynnsamt utifrån arbetets tidsram. Mailkontakten med kommunerna gav inte möjlighet att ställa följdfrågor vilket hade kunnat göra svaren mer utförliga. Eftersom huvudsakliga syftet med kommunikationen var att sammanställa en överblick av de trender kommunerna upplevt utgjorde svarens utförlighet inte den högsta prioriteten för resultatet som helhet. De öppna frågorna i mailkontakten resulterade i svar av varierande omfattning. Karlstads kommun diskuterade exempelvis frågorna internt innan de presenterade sina svar vilket gav förvaltningsöverskridande och utvecklade svar. Andra kommuner svarade på frågorna med en kort kommentar. Användningen av öppna frågor gav respondenterna möjlighet att utveckla och anpassa graden av utförlighet utefter kommunens erfarenheter och observationer. Detta gav möjlighet att berätta om aspekter som frågorna inte direkt ämnade att ge svar på. Metoden gav också möjlighet att svara kort och koncist. Den kompletterande semistrukturerade intervjun med Linköping kommun gav däremot möjlighet att ställa följdfrågor och kunna ta del av mer utvecklade resonemang. Tack vare att frågorna skickats ut i förväg via mail kunde Pihl lyfta frågorna internt med kollegor innan intervjutillfället.

1.7 Avgränsningar

I arbetet kommer covidpandemin syfta på tiden då föreskrifter och allmänna råd för att förhindra smittspridning hos allmänheten var aktiva i Sverige. Råden som riktade sig till privatpersoner och företag utfärdades 1 april 2020 och upphävdes sedan 9 februari 2022 (Nationalencyklopedin u.å.)

1.7.1 Definitioner av begrepp

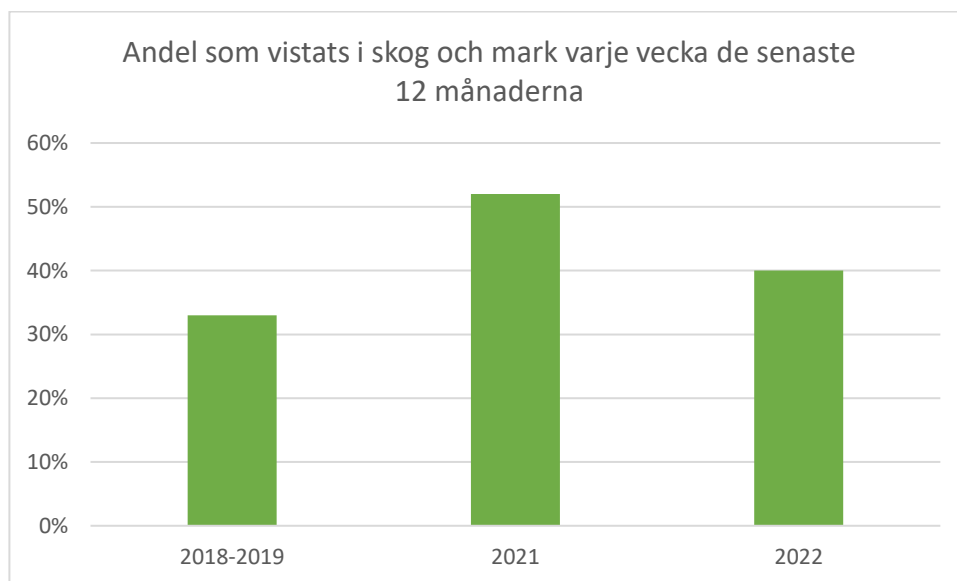
Begreppet friluftsområde har inte en vedertagen definition men kommer i studien innefatta olika typer av naturområden för rekreation. Studien kommer inte innefatta urbana grönområden såsom parker. Begreppet friluftsliv kommer i arbetet utgå från kulturdepartementets definition av friluftsliv som presenterades i bakgrunden. Denna definition används även av naturvårdsverket (Naturvårdsverket 2023c).

1.8 Läsanvisningar

Resultatet är uppdelat i tre kapitel som tillsammans har ämnat att besvara arbetets frågeställningar. Uppdelningen följer en kronologisk ordning där andelen publicerad litteratur minskar i takt med att den egna empirin ökar. Detta på grund av att forskning och statistik som beskriver situationen idag är begränsad och ännu inte publicerad. Kapitel 2 som behandlar den förändrade användningen av friluftsområden under covidpandemin, består av publicerad litteratur samt egen empiri i form av material från intervju och mailkontakt med kommuner. Kapitel 3 som behandlar användningen av friluftsområden efter covidpandemin, består av en publicerad källa samt egen empiri i form av intervju och mailkontakt med kommuner. Kapitel 4 består inledningsvis av egen empiri i form av intervju och mailkontakt med kommuner samt egen diskussion och reflektion kring framtida planering och behov. Därefter lyfts diskussionen till en mer allmän nivå med stöd från tidigare forskning. I arbetet kommer den egna empirin i form av mailkontakt benämnas med kommunernas namn och fotnoter användas när ett flertal kommuner lyfter liknade erfarenheter. Kontaktpersonernas namn, titel och datum finns att tillgå under mailkontakt i referenslistan.

2. Användningen av friluftsområden under covidpandemin och dess konsekvenser

I SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF) publicerad 2022 kunde en ökning av vistelser i skog och mark under år 2021 utläsas. I åldersgruppen 16 år och äldre hade 85 % varit ute i naturen på fritiden minst en gång under de senaste 12 månaderna (SCB 2022). Det är en ökning med 10 % från samma undersökning gjord under 2018–2019 (SCB 2021). Vistelse i skog och mark varje vecka bekräftade 52 % under 2021 vilket är en ökning från 33 % som uppmättes under 2018–2019 (SCB 2022). Vid undersökningen år 2022 uppmättes andelen till 40 % (SCB 2023).

Figur 2: Diagram över vistelse i skog och mark varje vecka under de senaste 12 månaderna, 2018-2019, 2021, 2022 (Efter SCB, 2022; SCB, 2023).

I rapporten *Idrotten och friluftslivet under coronapandemin* publicerad av MISTRA Sport & Outdoors presenteras resultatet av enkät- och intervjuundersökningar om covidpandemins effekt på friluftsliv i Sverige (Andersson et al. 2021). Från studiens enkätundersökning med 525 respondenter kunde en tydlig tendens till ökning av vistelse i naturen utläsas. Drygt hälften av de tillfrågade uppgav en ökning av naturvistelse under vardagar jämfört med innan pandemin och under helger och

ledigheter var den andelen 45 % (Andersson et al. 2021). Deltagarna i studien som upplevde en minskad användning av naturområden utgjorde 4–6 % och resterande som tillfrågades upplevde en oförändrad mängd naturvistelse under pandemin. En ökad mängd av vistelse i naturområden och friluftaktiviteter går även att återfinna i Sveriges grannländer. I en finsk studie där outdoor recreation (friluftsliv) och välmående under pandemin undersökts kunde en ökning hos nästan hälften av respondenternas veckoliga friluftsvistelse utläsas (Fagerholm, Eilola & Arki 2021). Även i en nationell norsk rapport där naturvistelse och friluftsliv under pandemin sammanstälts kunde en ökning hos gruppen 15 år och äldre utläsas (Norsk friluftsliv 2021). I en annan norsk studie där enbart ungdomars friluftsvanor undersöktes visade resultaten att det totala självrapporterade utövandet av friluftsliv minskade med 12 % under pandemin jämfört med innan (Sæther, Mikalsen & Lagestad 2023). Författarna till ungdomsstudien lyfter att resultatet inte speglar hela den norska befolkningen och hänvisar till den nationella rapporten från Norsk friluftsliv (Sæther, Mikalsen & Lagestad 2023).

Andersson et al. (2021) beskriver att friluftaktiviteterna som utövas har utökats med exempelvis enklare former av motionering och utflyttade inomhusaktiviteter såsom styrketräning och klättring. I resultatet redovisas även att människor som aldrig eller sällan vistades i naturen innan covidpandemin i större utsträckning ökade sin naturvistelse under covidpandemin jämfört med redan vana användare av naturområden (Andersson et al. 2021). I resultatet av intervjuerna lyfts fler perspektiv om den förändrade användningen. De som rapporterade en minskning av vistelse i naturen förklarar det bland annat med en oro ur ett smittskyddsperspektiv (Andersson et al. 2021). De friluftaktiviteter de tillfrågade hade ägnat sig åt innan pandemin begränsades eftersom många naturområden var mycket välbesökta och därmed platser för potentiell smittspridning (Andersson et al. 2021). Dessa tendenser kunde också utläsas i den finska studien där vissa respondenter undvek rekreationsområden till följd av social distansering (Fagerholm, Eilola & Arki 2021). Andersson et al. lyfter vidare de minskade möjligheterna till organiserade friluftaktiviteter som en orsak till en minskad användning av friluftsområden och att säkerhetsanpassningar hos verksamheter kan ha påverkat tillfällena för friluftsliv på ett negativt sätt (2021).

Vid analys av vilka platser som besöktes mest under pandemin dominerade områden relativt nära deltagarnas bostäder, såsom närliggande skogar (Fagerholm, Eilola & Arki 2021). Denna trend lyfts även av Andersson et al. där intervjustudien visar på en ökad användning av friluftsområden inom gång- och cykelavstånd från hemmet. Flera deltagare vittnar om nyfikenhet kring att upptäcka nya platser för friluftsliv såsom naturreservat, särskilt i sitt närområde (2021). I ytterligare en kartläggning av MISTRA Sport and Outdoors där friluftsvanor i Västra Götaland

undersöktes med metoden PPGIS¹ går liknande tendenser kring närhetens betydelse att utläsa (Hansen et al. 2021). Kartläggningen visade att naturområden i närområdet utgjorde det primära målet för friluftaktiviteter under covidpandemin. Naturområden med upp till en timmes restid såsom närliggande naturreservat eller utflyktsmål kan också utläsas som framträdande i användningen men kan variera i avstånd från bostaden beroende på de tillfrågades transportmedel (Hanssen et al. 2021). Författarna menar att resultaten speglar begränsningarna av resande som fanns under covidpandemin och att det påverkade hur långt bort från bostaden det var möjligt att ta sig. I frågan kring hur de tillfrågade tar sig till de föredragna naturområdena dominerade gång, cykel, löpning och transport med egen bil medan kollektivtrafik på land och i vatten utgjorde knappt 9 % av svaren (Hanssen et al., 2021).

Viljan att upptäcka nya friluftsområden beskrivs av deltagarna bland annat komma från ett högt besöksstryck i områdena de vanligtvis vistas på (Andersson et al. 2021). Naturreservat och grönområden i närheten av större städer beskrivs som stundtals överbefolkade och utsatta för nedskräpning, enligt flera informanter i studien. Vana friluftsutövare uttrycker uppsökande av mer perifera naturområden när nya grupper som tidigare inte ägnat sig åt friluftsliv har tagit de mer kända och lättillgängliga områdena i anspråk (Andersson et al. 2021). Personer i riskgrupper beskrivs ha undvikit populära friluftsområden nära storstäder på grund av svårigheter med att hålla avstånd och att passera människor på ett säkert sätt (Andersson et al. 2021).

I kartläggningen av friluftsvanor i Västra Götaland uppgav 49 % av respondenterna att deras vanor hade förändrats under pandemin (Hanssen et al., 2021). Vid frågan kring hur vanorna hade ändrats hos de som svarade ja, dominerade en högre frekvens av naturbesök, uppsökande av nya områden och mer umgänge med familj och vänner i naturen. Upptäckandet av nya områden lyfter författarna som en möjlig konsekvens av mer fritid under pandemin, men även möjligheten att rutinerade friluftsutövare söker sig till nya områden för att få mer lugn och ro. Resultatet gällande umgänge med familj och vänner i naturen lyfts fram som en indikator på naturområdets utökade roll som socialt rum och plats att umgås på ett säkrare sätt under pandemin (Hanssen et al., 2021). Vid ytterligare en följdfråga undersöktes det varför friluftsvanorna hade ändrats och där dominerade svaren: Naturen som plats för återhämtning, naturen som en plats fri från oro, att kunna umgås socialt samt en vilja att ta sig bort från hemmet/staden (Hanssen et al. 2021). Friluftslivet som social arena och stressfri miljö har även dokumenterats av Sæther, Mikalsen och Lagestad (2023) där norska ungdomar tillfrågades om friluftaktiviteter under covidpandemin. Resultatet av studien visade att drygt 34 % av deltagarna uttryckt

¹ Public Participation Geographic Information System (PPGIS) är en medborgarbaserad kartläggnings- och enkätmetod med syfte att samla in rumslig data och relaterad information genom tillhörande frågor.

att friluftaktiviteter har blivit mer viktigt för gemenskap under pandemin än innan, samt att 40 % rapporterat att friluftaktiviteter har blivit mer viktiga för att kunna umgås med vänner jämfört med innan (Sæther, Mikalsen & Lagestad 2023). Dessa motiv överensstämmer med den nationella studien av norskt friluftsliv där de viktigaste anledningarna till ökad naturvistelse var möjligheten att träffa vänner och familj (Norsk friluftsliv, 2021). Användningen av friluftsområden kunde även kopplas till fysisk aktivitet och träning, samt behovet av att uppleva lugn och minskad stress (Norsk friluftsliv, 2021).

I artikeln *Covid-19 and outdoor recreation management* skriven av Thomas Beery, Matilda Rask Olsson och Moa Vitestam (2021) presenteras resultatet av intervjuer med ansvariga inom skötsel och förvaltning av friluftsområden i Kristianstad kommun. De tillfrågade uttryckte ett större besöksstryck i kommunens friluftsområden, ökad användning av grillplatser och även nya användningsområden såsom födelsedagsfiranden utomhus. Deltagarna beskrev också ett större behov av renhållning och sophantering till följd av ökad nedskräpning, mer trängsel på friluftsområdenas parkeringsplatser och fler oerfarna användare på platserna (Beery, Olsson & Vitestam 2021). Dessa tendenser går även att utläsa i kartläggningen av friluftsvanor i Västra Götaland där de tillfrågade fick delge vilka problem de upplevt när de har vistats i naturområdena (Hanssen et al., 2021). Där beskrivs trängsel på stigar, spår, leder och parkeringsplatser samt ökad nedskräpning som de största problemen. Även trängsel vid transport till och från området, mer ljud/buller än vanligt och avsaknad av faciliteter nämns, vilket författarna menar är konsekvenser av att fler människor använder naturområdena (Hanssen et al., 2021).

I artikeln *Outdoor recreation in Sweden during and after the COVID-19 pandemic – management and policy implications* skriven av Andreas Skriver Hansen, Thomas Beery, Peter Fredman and Daniel Wolf-Watz (2022), analyseras resultatet av tre svenska studier som behandlar friluftslivets trender under covid-19. Författarna identifierar sju trender som innefattar ökat deltagande i friluftsliv, förändrade livsstil- och friluftsvanor, nya besöksprofiler, fokus på närhet och transport, ökande sociala och ekologiska problem, besöksförflyttning och rumslig omfördelning samt fortsatt förändrade friluftsvanor (Hanssen et al. 2022).

I mailsvaren som mottogs beskrev samtliga kommuner en ökad användning av deras friluftsområden under covidpandemin. Platser som enligt kommunerna påverkades var naturreservat, vandringsleder, friluftsbad och grillplatser. Ökningen som skedde i samband med covidpandemin beskrivs bland annat som ”markant”, ”explosionsartad”, ”fördubblad” och ”lavinartad”. I samtal med Jonas Pihl, sakkunnig i friluftsförhållanden vid Linköpings kommun, framgick det att besöksantalet

ökat med 237 % i vissa av kommunens områden under denna period, jämfört med 2018 (Pihl 2024, muntl.). Göteborgs stad och Sundsvalls kommun pekar på att ökningen av besökare var som störst i kända, redan populära och tätortsnära naturområden. Jönköpings kommun och Region Gotland lyfter uppfattningen om att människor har hittat ut och vill vistas utomhus i högre utsträckning än innan, samt att fler har lärt sig uppskatta friluftslivet.

En majoritet av kommunerna² uttryckte problem och konsekvenser som uppstod till följd av det ökade besöksstrycket såsom ökad nedskräpning, felparkerade bilar, fulla parkeringsplatser och överbesökta områden. Umeå och Sundsvalls kommun menar att den ökade nedskräpningen beror på mängden nya och därför oerfarna användare ute i landskapet. Sundsvall beskriver det som ett övergående problem på grund av att ovana friluftsutövare successivt lärt sig hur de ska hantera skräpet. Flera kommuner³ nämner ett ökat behov av skötsel- och förvaltningsinsatser såsom mer frekvent soptömning, utplacering av fler sopkärl och picknickmöblering, samt ökad frekvens av vedpåfyllning vid grillplatser. Karlstads kommun beskriver det på följande sätt: *“Det var stigar som innan 2020 var ca 50 cm breda som plötsligt var 2 meter breda, vi fick fylla på ved vid våra grillplatser flera gånger i veckan. Det mest krävande var nedskräpningen som skedde under den första pandemivåren. Jag var med i radio, tv och tidningar för att prata om att man måste ta med sig skräpet hem.”*. En större mängd felanmälningar gällande badplatser och vandringsleder beskriver Norrköpings kommun som en ytterligare indikation på den ökade användningen. De menar att det ökade trycket ställde högre krav på de tjänstemän som arbetade med frågorna.

Malmö, Växjö och Örebro kommun uttryckte en större bredd av aktiviteter som utövades i friluftsområdena under covidpandemin. De beskriver naturens roll som social mötesplats vilket speglar de användningsområden som kom att utvecklas. Växjö och Örebro lyfter bland annat att högtidsfiranden, födelsedagar och föreningslivets träningar som nya och utökade inslag i kommunernas friluftsområden. Örebro kommun menar att människor blev kreativa under pandemin och gjorde allt i naturen. De beskriver vidare att vardagsrummet, restaurangbesöket, puben, träningen och företagsmässan tvingades att flytta ut vilket gjorde att många nya målgrupper hittade ut.

² Malmö, Norrköping, Karlstad, Sundsvall, Umeå, Växjö, Jönköping, Östersund och Linköping

³ Linköping, Jönköping, Sundsvall, Malmö och Karlstad

3. Användning av friluftsområden efter covidpandemin

I kartläggningen *Friluftslivet under coronapandemin* svarade respondenterna på om deras ändrade friluftsvanor kommer fortsätta efter pandemin, där 64 % svarar ja, 14 % nej och 22 % vet inte (S. Hanssen et al. 2021). Eftersom undersökningen gjordes under 2020 kan detta idag enbart visa på spekulationer och en dåvarande vilja att fortsätta med friluftsvanorna.

Flera av kommunerna⁴ beskrev att de upplevt en minskning i användningen av friluftsområden efter pandemin jämfört med under pandemin. De är dock tydliga med att användningen fortfarande är högre idag jämfört med innan pandemin. Detta beskrivs som mycket positivt av Karlstads kommun: *”Nu efter pandemin har vi fått många nya besökare som ”stannat kvar”, fler människor som upptäckt tjusningen med att vara i naturen. Så användningen av våra friluftsområden är högre efter pandemin än den var innan pandemin, vilket vi tycker är helt fantastiskt.”*. Kommunerna har kunnat uttyda den generella minskningen genom bland annat färre frågor från oerfarna användare⁵, minskad nedskräpning⁶ och färre felanmälningar⁷.

Örebro kommun berättar att de har fortsatt många besökare i deras naturområden men att bredden på de friluftaktiviteter som utövas har minskat jämfört med under pandemin. De beskriver det vidare som att nästan alla typer av aktiviteter flyttades ut i skog och mark under pandemin men att de nu har återgått till mer traditionella friluftaktiviteter som vandring, skidåkning och korvgrillning. Sundsvalls kommun är i svaren unika med att uttrycka en likartad användning under pandemin och efter, men hänvisar till satsningar på nya anläggningar som anledning till ökningen: *“Friluftsområdena på Södra Berget och till viss del vid Sidsjön har under samma period utvecklats med mer anläggningar som cykelarena och höghöjdsbana. Så hela ökningen står inte pandemin för, utan den hade säkert kommit ändå.”*

⁴ Norrköping, Umeå, Gotland, Linköping och Östersund

⁵ Göteborg

⁶ Sundsvalls och Karlstad

⁷ Norrköping

4. Diskussion kring framtida behov och planering av friluftsområden

Pandemin medförde oro och isolering hos stora delar av befolkningen men fick samtidigt många nya människor att ta sig ut i naturen och ta del av dess värden. Redan vana användare av friluftsområden breddade sina vyer och upptäckte nya platser när deras vanliga områden fick allt fler besökare. Covidpandemin har belyst natur- och friluftsområdets roll vid kris och den tillflykt dessa platser har att erbjuda när vardagen plötsligt förändras. Vid mailkontakt med Karlstad och Örebro kommun framgår det att pandemin har bidragit med en ökad förståelse för friluftslivets betydelse för återhämtning och friskvård samt människors vilja att upptäcka nya delar av kommunen för att utöva dessa aktiviteter. Förutom nya perspektiv på användningen och dess positiva effekter har lärdomar kring platsernas utformning också kunnat fångas upp. Flera av kommunerna⁸ uttrycker ett behov av utveckling och förbättring av deras friluftsområden efter covidpandemin och framöver. Jönköpings kommun nämner bland annat att de höjt standarden på grillplatser, vindskydd och toaletter efter pandemiåren.

I mailkontakt med kommunerna beskrivs en bred variation på användning av landskapet ur ett friluftsperspektiv vilket ställer krav på varierade platser att utöva dessa aktiviteter på. Växjö kommun nämner bland annat en trend kring sportifiering av friluftslivet och ett växande intresse för cykling, discgolf, vinterbad, skogsbad, meditation och trailrunning. Dessa aktiviteter tilltalar olika grupper och användare samt ställer olika krav på landskapets utformning. Den som söker sig ut i naturen för meditation och skogsbad vill inte nödvändigtvis göra det intill en välanvänd cykelled eller discgolfbana. Göteborgs stad och Norrköpings kommun belyser lärdomen att genom informationsspridning styra besökare till olika områden som är spridda geografiskt framöver. Kännedom kring vilka platser som finns att tillgå och vad de har att erbjuda utifrån rekreativa värden, aktiviteter och upplevelser är viktigt för att användare ska kunna utnyttja platserna på bästa möjliga sätt. Vid planering av framtida friluftsområden är informationen om befintliga platser och hur de används mycket betydelsefullt. Detta för att identifiera luckor bland

⁸ Örebro, Jönköping och Växjö

användargrupperna samt anpassa utformningen av landskapet och vilka områden kommunen tar i anspråk utifrån det.

I litteraturstudien framgår det att populära och lättillgängliga områden inte tilltalar alla eftersom de under pandemin var för välbesökta (Andersson et al. 2021; Fagerholm, Eilola & Arki 2021; S. Hanssen et al., 2021). Samtidigt är exempelvis äldre och personer med funktionsnedsättningar, som ofta är mer bundna till hemmet, helt beroende av tillgänglighetsanpassade platser för att uppleva naturen på nära håll. Tillgänglighetsanpassningar och visuell information kan vara avskräckande för vissa användargrupper men helt avgörande för andra. Sundsvalls kommun beskriver det på följande sätt: *“De bostadsnära naturområdena som har en relativt hög nivå av tillrättaläggande är väldigt viktiga för de ovana friluftsutövarna.”*. Det finns inget friluftsområde där alla kommer få sina behov tillgodosedda och det finns därför ingen mall för hur planeringen för dessa områden ska se ut.

Vid samtal med Jonas Phil på Linköpings kommun framkom behovet av effektiv informationsspridning som en lärdom och mål inför framtida planering (Jonas Pihl 2024, muntl.). Vikten i att nå ut med information kring exempelvis allemansrätt och eldningsförbud blev extra tydligt under pandemin när nya grupper sökte sig ut i naturen, men har fortsatt stor betydelse efter pandemin. Karlstads och Sundsvalls kommun menar att det är viktigt att nå ut med information kring allemansrätten och att kunskap om vistelse i naturen är viktig för upplevelsen. De nämner exempelvis sociala medier som en effektiv plattform för kunskapsutbyte⁹ och skolans viktiga roll att utbilda barn och ungdomar¹⁰. Informationen som når användarna måste dock vara anpassad för att lätt kunna ta till sig, då den annars snarare kan uppfattas som frustrerande eller överväldigande (Kaplan, Kaplan och Ryan 1998). Dialogen med användarna ser Malmö Stad som en lärdom att ta med sig in i framtida förvaltning och planering av friluftsområden. De beskriver att de efter pandemin vill vara mer lyhörda och agera spontant på önskningar som uppstår gällande deras områden. Kaplan, Kaplan och Ryan framför också vikten av människors preferenser i planeringsskedet. De menar att ett medborgarinflytande kan bidra till mer lokalt förankrade och platsspecifika lösningar vilket också medför en känsla av tillhörighet och ansvar för området (1998). Bemötandet av respons från människorna som faktiskt vistas ute i friluftslandskapet bör vara central vid upprustning av väletablerade områden såväl som utvecklandet av nya.

⁹ Karlstad

¹⁰ Sundsvall

Växjö kommun berättar att de i arbetet med att utveckla kommunens friluftsområden jobbar nära med föreningslivet för att på så sätt öka mängden fysisk aktivitet hos invånarna. De nämner också värdet av samarbete och dialog mellan kommunens friluftssamordnare, landskapsarkitekter och kommunekologer i arbetet. På grund av naturområdets komplexitet krävs det många olika perspektiv för att framgångsrikt kunna driva friluftsplanningen framåt. Ur ett friluftsstrategiskt perspektiv är det viktigt med information, initiativ och uppmuntran från kommunens håll för att motivera människor ut i skog och mark i större utsträckning. Beery, Olsson & Vitestam lyfter exempelvis vikten av utbildning kring etiska aspekter vid utevistelse (2021). För att kunna göra avvägningar kring de ekologiska värdena och människors interaktioner med dem är biologers och landskapsarkitekters kunskap av stor betydelse. Förståelsen för landskapets utformning och sammanhang är högst central för att främja människors vistelse i naturen.

Arbetet har kunnat bidra med en överblick av friluftslivet i Sverige i spåren av covidpandemin. Av resultatet går det att utläsa hur människor har anpassat och utökat sina friluftsvanor men samtidigt hur vissa grupper har undvikit välbesökta friluftsområden och därmed begränsat sin utevistelse (Andersson et al. 2021; Fagerholm, Eilola & Arki 2021). Erfarna friluftsutövare kunde undvika anstormningen och leta sig ut till mer otillgängliga marker medan exempelvis äldre och personer med funktionsnedsättningar hade det svårare att hitta smittsäkra områden som samtidigt var tillgänglighetsanpassade. Det är intressant hur planeringen för dessa områden ska genomföras och vilka grupper och behov som bör prioriteras vid gestaltningen. För att optimera antalet personer som söker sig till friluftsområdena så behöver området tilltala en så bred målgrupp som möjligt. Där uppstår dock en konflikt då den breda målgruppen sällan inkluderar de människor som inte redan har en relation till friluftsliv. De ovana användarna kan behöva mer omfattande anpassningar för att känna sig trygga och bekväma att vistas i naturmiljöer. Kaplan, Kaplan och Ryan lyfter exempelvis användandet av skyltar, kartor och gångvägar med god sikt som åtgärder för att öka läsbarheten av landskapet och den upplevda tryggheten. De menar vidare att tecken på mänsklig närvaro kan vara betryggande för vissa besökare men avskräckande för andra (1998). Eftersom antalet användare av friluftsområden verkar vara större nu än innan pandemin är det möjligt att många av dessa är mer ovana användare. För att bibehålla trenden och inte plana ut kurvan är det viktigt kunna möta denna grupps behov och samtidigt minska tröskeln för helt nya användare.

I resultatet uppkommer behovet av medborgardialog för att identifiera styrkor och svagheter i redan etablerade områden. Landskapsarkitekter och andra planerare har ett ansvar att utforma utemiljön för allas möjlighet till friluftsliv och vistelse i

friluftsområden. Denna jämlika fördelning är dock svåruppnåelig i ett och samma område eftersom alla användare inte är ute efter samma saker. Dessa utmaningar belyser behovet att planera för olika typer av friluftslandskap med varierad ”svårighetsgrad” och tillgänglighet. För att kunna erbjuda friluftsområden som tilltalar stora delar av befolkningen krävs det planering för en spridning av användarna genom fler och mer varierade friluftsområden.

En annan aspekt som uppkom i studiens resultat var närhetens betydelse vid val av friluftsområde (Hansen et al. 2022; Fagerholm, Eilola & Arki 2021; Andersson et al. 2021; Hansen et al. 2021). Detta förstärktes troligen av en ökad hemmavistelse under pandemin men är ändå värdefull vid framtida planering. Hansen et al. beskriver hur äldre personer tenderar att färdas med bil eller gå medan yngre personer använder kollektivtrafiken i större utsträckning (2022). Naturområden som gränsar till bebyggelsen blir därför extra viktiga att bevara och utveckla för att exempelvis människor utan egen bil såsom ungdomar ska kunna upptäcka friluftslivet. Områden på längre avstånd bör även ha goda kollektivförbindelser i närheten för att vara tillgänglig för denna grupp. En intressant fördjupning av arbetet hade varit att se hur olika grupper använder friluftsområden och vilka avstånd de är villiga att ta sig. Närheten till natur- och friluftsområden kan utläsas som betydelsefull både under och utanför kris och utvecklingen av fler tillgängliga områden förebygger problem med trängsel och slitage vid framtida kriser. Det går även att resonera kring närheten till friluftsområden ur ett klimatperspektiv. Klimatkrisen har redan idag en inverkan på människors val av semester och resesätt. Det är möjligt att fler hellre tillbringar semestern hemma och då spelar natur- och friluftsområden en viktig roll som plats för aktivitet och rekreation.

4.1 Framtida forskning och slutsatser

Fler kartläggningar kring friluftsvanor efter pandemin behöver genomföras för att besvara om användartrenden håller i sig eller fortsätter att avta. Fortsatt uppföljning av de svenska friluftsmålen är också en del av att se hur friluftslivet utvecklar sig i landet. Ur ett ekonomiskt perspektiv kan det behövas ökade medel för att underhålla och utveckla friluftsområden om fler användare fortsätter vara aktiva. Investeringar i friluftsområden bidrar indirekt till en god folkhälsa och medför därför besparingar för samhället i stort genom att färre behöver söka vård. Vidare forskning hade krävts för att koppla kommunernas storlek och geografiska förutsättningar till användningen av friluftsområden. För att få en bredare bild av kommunernas

förutsättningar hade det exempelvis varit intressant att väga in mängden allemansrättslig mark vid analys av svaren som mottogs. En ytterligare möjlighet hade varit att djupare undersöka en kommun genom flera intervjuer med förvaltare och planerare. Det hade även varit intressant att göra observationer på plats i friluftsområden och prata med användare som vistas där. En sådan undersökning hade kunnat ge en mer djupgående och omfattande bild av friluftsliv och planering i Sveriges kommuner.

Avslutningsvis kan studiens slutsatser sammanfattas som en ökad och förändrad användning av friluftsområden i Sverige under covidpandemin. Efter pandemin har användningen avtagit men upplevs idag fortfarande högre än innan pandemin. Konsekvenserna av den ökade användningen inkluderade trängsel och nedskräpning vilket gav upphov till spridning av användarna samt ett ökat skötselbehov. Inför planering av framtida friluftsområden har behovet av tillgänglighet, varierad ”svårighetsgrad”, medborgardialog och effektiv informationsspridning framkommit. Dessa utgör några av beståndsdelarna i planeringen för friluftslivets fortsatta utövande.

Referenser

4.2 Skriftliga referenser

Andersson, K., Fabri, A., Fredman, P., Hedenborg, S., Jansson, A., Karlén, S., Radmann, J. & Wolf-Watz, D. (2021). *Idrotten och friluftslivet under coronapandemin*. (2021:2). MISTRA Sport & Outdoors. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Amau%3Adiva-58221>

Beall, J. M., Jackson, S. B., Casola, W. R., Peterson, M. N., Larson, L. R., Stevenson, K. T. & Seekamp, E. (2022). Self-reported participation in outdoor and nature-based recreation before and during the COVID-19 pandemic supports psychological health and well-being. *Wellbeing, Space and Society*, Volume 3. <https://doi.org/10.1016/j.wss.2022.100094>

Beery, T., Olsson, M., & Vitestam, M. (2021). Covid-19 and outdoor recreation management: Increased participation, connection to nature, and a look to climate adaptation. *Journal of outdoor recreation and tourism-research planning and management*, 36. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2021.100457>

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl., Liber.

Ciesielski, M., Tkaczyk, M., Hycza, T. & Taczanowska, K. (2023). Was it really different? COVID-19-pandemic period in long-term recreation monitoring – A case study from Polish forests. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, Volume 41. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100495>

Fagerholm, N., Eilola, S. & Arki, V. (2021). Outdoor recreation and nature's contribution to well-being in a pandemic situation - Case Turku, Finland. *Urban Forestry & Urban Greening*, Volume 64. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127257>

Ferguson, M. D., McIntosh, K., English, D., Ferguson, L. A., Barcelona, R., Giles, G., Fraser, O. & Leberman, M. (2022). The Outdoor Renaissance: Assessing the Impact of the COVID-19 Pandemic upon Outdoor Recreation Visitation, Behaviors, and Decision-Making in New England's National Forests. *Society and Natural Resources*, 35(10), s. 1063-1082.
<https://doi.org/10.1080/08941920.2022.2055247>

Folkhälsomyndigheten (2024). *Att vistas i naturen kan stärka vår psykiska hälsa*. Natur och friluftsliv - Din psykiska hälsa (dinpsykiskahalsa.se) [2024-01-25]

Folkhälsomyndigheten (2021). *Hur har folkhälsan påverkats av covid-19-pandemin?*. Folkhälsomyndigheten.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/a016b4549def4b0baf1b3e23576e26c0/hur-har-folkhalsan-paverkats-covid-19-pandemin.pdf>

Kaplan, R., Kaplan, S. & Ryan, R. (1998). *With people in mind: Design and Management of Everyday Nature*. Washington, D.C: Island press.

Kulturdepartementet (1999). *Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer*. Kulturdepartementet, Regeringskansliet, Ds 1999:78, Stockholm.

Kulturutskottet (2022). *Uppföljning av delar av den svenska friluftslivspolitiken*. (2021/22:RFR9). Sveriges Riksdag.
<https://data.riksdagen.se/fil/BCCF8784-8AD5-49AE-9962-C0DB2F52A3BD>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3 uppl., Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin (u.å.). *Covid 19*. covid-19 - Uppslagsverk - NE.se [2024-01-25].

Naturvårdsverket (2023a). *Uppföljning av målen för friluftslivspolitiken*. Uppföljning av målen för friluftslivspolitiken 2023 (naturvardsverket.se) [2024-01-25]

Naturvårdsverket (2023b). *Friluftslivets värden*. Friluftslivets värden (naturvardsverket.se) [2024-01-25]

Naturvårdsverket (2023c). *Budskap i friluftslivet*. Budskap i friluftslivsarbetet (naturvardsverket.se) [2024-01-25]

Naturvårdsverket (2023d). *Frågor och svar om allemansrätten*.
<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/allemansratten/fragor-och-svar/> [2024-02-16]

Norsk friluftsliv (2021). *Rapport friluftsliv og korona mai-juni 2021*. Norsk friluftsliv. Oslo: Ipsos. https://norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2022/04/Virksomhetsrapport-2021_oppslag.pdf

Power, D., Lambe, B. & Murphy, N. (2023). Trends in recreational walking trail usage in Ireland during the COVID-19 pandemic: Implications for practice. *Journal of outdoor recreation and tourism*, 41.
<https://doi.org/10.1016/j.jort.2021.100477>

SCB (2023). *Andel som under de senaste 12 månaderna varit ute i skog och mark på fritiden minst en gång i veckan, ULF 2008–2022*. Statistiska centralbyrån. Andel som under de senaste 12 månaderna varit ute i skog och mark på fritiden minst en gång i veckan, ULF 2008–2022 (scb.se)

SCB (2022). *Kraftig ökning av vistelser i skog och mark under Covid-19-pandemin*. Statistiska centralbyrån. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/statistiknyhet/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulfsilc-2021/>

SCB (2021). *Vistelser i skog och mark 2018–2019 I tätort och landsbygd och ur ett ekonomiskt perspektiv*. Statistiska centralbyrån.
<https://www.scb.se/publikation/44392>

Hansen, A. S., Falla Arce, J., & Lindberg, I. (2021). *Friluftslivet under coronapandemin*. (2021:1). MISTRA Sport & Outdoors.
<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17507.27683>

Hanssen, A. S., Beery, T., Fredman, P. och Wolf-Watz, D. (2022). Outdoor recreation in Sweden during and after the COVID-19 pandemic – management and policy implications. *Journal of Environmental Planning and Management*, 66(7), s. 1472-1493. <https://doi.org/10.1080/09640568.2022.2029736>

Sæther, E., Mikalsen, S. & Lagestad, P. (2023). Changes in friluftsliv (outdoor recreation) activities among Norwegian adolescents during the SARS-CoV-2 pandemic. *Frontiers in Sports and Active Living*.
<https://doi.org/10.3389/fspor.2023.1215611>

4.3 Muntliga referenser

Jonas Pihl, Sakkunnig idrott- och friluftsförhållanden Linköpings kommun. 2024. Intervju den 31 januari.

4.4 Mailkontakt

Mattias Thelander, landskapsingenjör Malmö stad. 2024. Mailkontakt den 24 januari.

Annika Åberg, friluftsamordnare Norrköpings kommun. 2024. Mailkontakt den 11 januari.

Kristine Johansson, ansvarig för friluftsliv Karlstad kommun. 2024. Mailkontakt den 24 januari.

Helena Engvall, naturförvaltare Göteborgs stad. 2024. Mailkontakt den 24 januari.

Anders Erlandsson, friluftstrateg Sundsvalls kommun. 2024. Mailkontakt den 24 januari.

Patrik Wivstad, fritidskonsulent Umeå kommun. 2024. Mailkontakt den 25 januari.

Peter Lönn, friluftssamordnare Växjö kommun. 2024. Mailkontakt den 26 januari.

Johan Hjert, enhetschef idrottsanläggningar Väst Jönköpings kommun. 2024. Mailkontakt den 29 januari.

Martin Johansson Voest, Region Gotland. 2024. Mailkontakt den 29 januari.

Åsa Wistrand, enhetschef besöksmål och friluftsliv Örebro kommun. Mailkontakt den 29 januari.

Mia Wiktor Lunde, Friluftsutvecklare och handläggare Östersunds kommun. Mailkontakt den 30 januari.

4.5 Figurförteckning

Figur 1: Westerlund, A. (2024). *Sverigekarta över medverkande kommuner*. Framställd i Adobe Illustrator.

Figur 2: Westerlund, A. (2024). *Diagram över friluftsvistelse*. Framställd i Microsoft Excel.

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till alla medverkande kommuner vars deltagande har utgjort grunden för att detta arbete skulle kunna genomföras. Ett särskilt tack till Jonas Pihl vid Linköpings kommun som erbjöd sig att medverka på en intervju för att dela kommunens erfarenheter och lärdomar. Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare Anna Peterson för vägledning, engagemang och stöd under arbetsprocessen. Metodskisserna och samtalen på ditt arbetsrum har hjälpt mig att driva arbetet i önskad riktning. Slutligen vill jag tacka min seminariegrupp där Gustaf Skörvald och Therese Jansson har gett feedback, inspiration och uppmuntrande ord under kursens gång.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.